QORTI KOSTITUZZJONALI

IMHALLFIN

S.T.O. PRIM IMHALLEF MARK CHETCUTI
ONOR. IMHALLEF GIANNINO CARUANA DEMAJO
ONOR. IMHALLEF ANTHONY ELLUL

Seduta ta' nhar it-Tnejn 20 ta' Lulju 2020

Numru 10

Rikors numru 126/18 MH

Malta Industrial Parks Limited (C28965)

v.

Anni 90 Limited (C-10648)

Il-Qorti:

1. B'digriet mogħti fl-14 ta' Diċembru 2018 il-Qorti tal-Appell (Kompetenza Inferjuri) ordnat referenza kostituzzjonali sabiex tingħata tweġiba għad-domanda:

> *"il-proċedura kontemplata fl-artikolu 16A tal-Kap. 69 tal-Liġijiet ta' Malta tiksirx il-jedd fundamentali ta' smigħ xieraq tal-konvenut kif garantit bl-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea u l-artikolu 39(2) tal-Kostituzzjoni ta' Malta"*.

2. Digriet li ngħata waqt smigħ ta' appell minn sentenza tal-Bord Li Jirregola l-Kera fl-istess ismijiet (numru 64/2018), li fiha il-kumpannija attriċi talbet l-iżgumbrament minn fabbrika u kundanna ta' ħlas ta' kera/kumpens għal okkupazzjoni bla titolu. It-talba tal-attriċi kienet bażata fuq dawn il-fatti:-

I. Il-konvenuta hi moruża fil-ħlas tal-kera fis-somma ta' mija u tlieta u għoxrin elf mitejn u sebgħa u sittin euro u sitt ċenteżmi (€123,367.06);

II. Skont klawżola 7 tal-kuntratt ta' lokazzjoni tal-21 ta' Mejju 2014, is-sid għandu jedd jittermina l-kirja fil-każijiet kontemplati f'klawżola 6. Waħda miċ-ċirkostanzi li tista' twassal għat-terminazzjoni tal-kirja hi:

> *"6.1 the Rent and/or Service Charge or any part thereof, or any VAT payable on them, is outstanding for forty five (45) days after becoming due, whether formally demanded or not"*.

III. B'ittra uffiċjali preżentata fit-22 ta' Diċembru 2015, l-attriċi sejħet lill-konvenuta sabiex tħallas is-somma ta' €30,817.08 kera għall-perjodu mill-1 ta' April sal-31 ta' Diċembru tas-sena 2015. Ittra uffiċjali li fiha l-attriċi għamlet referenza għall-klawżola 6 tal-kuntratt. Il-konvenuta irċeviet l-ittra uffiċjali fis-26 ta' Jannar 2016.

IV. Fis-7 ta' Diċembru 2016 l-attriċi ippreżentat ittra uffiċjali oħra din id-darba għas-somma ta' €61,632.90, kera għall-perjodu mill-1 ta' Lulju

2015 sal-31 ta' Diċembru 2016. Dak l-att ġudizzjarju wkoll sar għal finijiet tal-klawżola 6 tal-kuntratt ta' lokazzjoni. Il-konvenuta irċeviet l-ittra uffiċjali fid-19 ta' Diċembru 2016.

V. Permezz ta' ittra datata 11 ta' Ottubru 2017, l-attriċi infurmat lill-konvenuta li l-kirja kienet qegħda tiġi tterminata in forza ta' klawżola 6 tal-kuntratt; *"Consequently, you are being requested to vacate the premises and to return the keys to MIP within two days from receipt of this letter. You are also to pay all rent outstanding on the date when you return the keys"*.

VI. Fit-23 ta' Mejju 2018 l-attriċi ippreżentat il-kawża fil-Bord Li Jirregola l-Kera skont il-proċedura kontemplata fl-Artikolu 16A tal-Kap. 69, u l-Bord appunta l-kawża għas-smigħ għas-seduta tad-9 ta' Lulju 2018.

3. Fil-kawża r-raġuni li tat il-konvenuta għalfejn ma ħallsitx kien minħabba forza maġġuri minħabba li n-negozju li kellha kien mar ħażin meta nħarqet il-fabbrika (ara l-verbal tas-seduta tad-9 ta' Lulju 2018). Skont il-kuntratt ta' lokazzjoni li ffirmaw il-partijiet:-

> *"7.9 Force Majeure*
>
> *The Tenant shall be under no liability to the Landlord for failure to carry out its obligations under this Lease when such failure arises by reason of force majeure.*

For the purposes of this Lease, force majeure shall be limited to Acts of God, fire, flood, storm, explosion, sabotage, accident, embargo, riot, civil commotion, strikes and war, terrorist or criminal acts:

Provided that where any damage resulting from the above stated acts has been caused by or has been contributed to by any act or omission of the Tenant, or by his agents or employees, or by any imprudence, negligence or want of attention on the part of the Tenant or his agents or emplpyees, such failure shall not be attributale to force".

4. B'sentenza tad-9 ta' Lulju, 2018 il-Bord Li Jirregola l-Kera laqa' t-talbiet tal-attriċi u ordna li fi żmien xahrejn il-konvenuta tiżgombra mill-fabbrika SUB001 fil-Qasam Industrijali ta' San Gwann. Fis-sentenza l-Bord osserva:-

"i. L-ammont mitlub mhux kontestat;

ii. fid-29 ta' Marzu 2016, l-istess soċjeta intimata irrikonoxxiet id-debitu tagħha versu s-soċjet rikorrenti u ġiet mifthema modalita` ta' pagament li ma ġietx osservata u ma sar ebda ħlas għajr għal pagament wieħed.

iii. is-soċjeta rikorrenti interpellat lis-soċjeta intimata permezz ta' ittra uffiċjali li ġiet debitament riċevuta, fejn permezz tagħha tterminat l-istess kirja.

iv. il-forza maġġuri, kieku stess kellha tkun applikabbli li s-soċjeta intimata issollevat, ma ġiet b'xi mod, lanqas ippruvata almenu sal-grad tal-prima facie".

5. B'rikors preżentat fis-27 ta' Lulju 2018 il-kumpannija appellat mis-sentenza. L-ewwel aggravju kien li l-proċedura stabbilita fl-Srtikolu 16A tal-Kap. 69 ma kienx jagħti smigħ xieraq lill-konvenuta. Ilmenta li b'dik il-proċedura:

"Illi issir ċerimonja fuq fuq u l-Qorti tiddikjara jekk prima facie jidhirlhiex hemm każ jew le, bir-rispett kollu, ma jammontax għal smigħ xieraq li huwa garantit mill-Konvenzjoni Ewropea għad-Drittijiet tal-Bniedem.

Dan il-każ ma kienx ikun l-istess kieku kienet kwistjoni bħal m'hemm f'pajjiżi oħrajn ta' appell, pero' anke f'dawk il-każijiet jekk wieħed jitlob il-permess biex jappella, il-każ tiegħu irid jinstema' wkoll u mhux isir kollox minn wara l-kwinti".

6. Wara d-digriet mogħti mill-Qorti tal-Appell (Kompetenza Inferjuri) tal-14 ta' Diċembru 2018 li bih ordnat ir-riferenza, b'sentenza tas-6 ta' Novembru 2019 il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili iddeċidiet:-

"Għal dawn il-motivi l-Qorti twieġeb għal kwistjoni kostituzzjonali riferuta lilha mill-Qorti tal-Appell (Sede Inferjuri) fid-digriet tagħha tal-14 ta' Diċembru 2018 u ssib li għar-raġunijiet kollha msemmija fis-sentenza tal-lum l-artikolu 16A tal-Kap. 69 tal-Liġijiet ta' Malta ma jiksirx id-dritt fundamentali ta' smigħ xieraq tas-soċjeta konvenuta kif protett bl-artikolu 39(2) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni".

7. L-ewwel Qorti irraġunat:-

"*1. Bħala punt tat-tluq irid jiġi enfasizzat li l-għan tal-provvediment tal-liġi in eżami huwa li jħaffef proċeduri quddiem il-Bord tal-Kera f'każijiet li huma meqjusa ċari (clear-cut) u fejn l-ipprolungar tagħhom huwa inutli u jservi biss għad-detriment tas-sid li jirriprendi lura l-fond tiegħu u li jirċievi l-arretrati tal- kera dovuti lilu;*

"2. Għal dak li jirrigwarda d-dritt għal adversarial hearing, il-Qorti hija tal- fehma li dan ġie sodisfatt. Meta sar is-smiegħ quddiem il-Bord li Jirregola l- Kera nhar id-9 ta' Lulju 2018 is-soċjeta' konvenuta kellha f'idejha u a konoxxenza tagħha d-dokumentazzjoni u ċioe' l-provi kollha li kienet issottomettiet is-soċjeta' attriċi mar-rikors ġuramentat u li ġew notifikati lilha fil-5 ta' Ġunju 2018 (xahar qabel is-seduta). Anzi jingħad li d-dokumenti kollha kienu fil-pussess tas-soċjeta' konvenuta minn ferm qabel ma' ġiet notifikata bir-rikors ġuramentat peress li l-provi dokumentarji li ressqet is-soċjeta' attriċi quddiem il-Bord imsemmi kienu kollha jirrigwardaw materjal skambjat bejn il-partijiet matul is-snin u ċioe' l-iskritturi privati ta' bejniethom tal-21 ta' Mejju 2014 u tad-29 ta' Marzu 2016, il-prospett tal-bilanċ dovut bħala kera li kien mibgħut lis-soċjeta' konvenuta u li huwa datat 11 t'Ottubru 2017, l-ittri uffiċjali mibgħuta lis-soċjeta' konvenuta f'Diċembru 2015 u 2016 u l-ittra ta' terminazzjoni tal-kirja t'Ottubru 2017. B'hekk waqt is-sottomissjonijiet orali li saru mid-difensur tagħha fis-seduta tad-9 ta' Lulju 2018, s-soċjeta' konvenuta hija meqjusa li kienet f'qagħda li tikkummenta u tagħmel sottomissjonijiet dwarhom skont il-ħtieġa.

“3. Għal dak li jirrigwarda equality of arms l-Qorti tqis li -

“i. il-każ kien appuntat għas-smiegħ għad-9 ta’ Lulju 2018 u kull parti kellha l- opportunita` li tidher u tkun rappreżentata mid-difensur tagħha kif fil-fatt sar;

“ii. Huwa minnu li d-dritt li konvenut iressaq l-eċċezzjonijiet tiegħu mhuwhiex awtomatiku, iżda qabel ma tittieħed deċiżjoni jekk għandux jitħalla jressaq eċċezzjonijiet jew le, l-opportunita` raġjonevoli lill-konvenut li jinstema’ mill- Bord mhijiex negata lilu. Anzi, l-konvenut mhux biss għandu ċ-ċans li jikkontesta l-proċeduri għal raġuni ta’ irregolarità jew inapplikabilità permezz ta’ nota (li fil-każ odjern lanqas biss saret) imma wkoll li jixhed u jagħmel sottomissjonijiet quddiem il-Bord. Jiġi osservat li sabiex jiġi ammess li jressaq difiża permezz ta’ eċċezzjonijiet formali, ***kull ma jeħtieġlu jagħmel il- konvenut huwa li jissodisfa lill-Qorti li hu għandu oppożizzjoni valida fuq livell prima facie u kwindi prova minima u bażika****. Tfakkar il-Qorti, jekk qatt hemm bżonn għal hekk, li dan il-livell mitlub huwa tant minimu li fis-sistema nostrana ċivili huwa tradott fil-kliem “mad-daqqa t’għajn”. Huwa xejn aktar mill-istess livell mitlub biex il-Qorti teżamina talbiet ta’ mandati kawtelatorji u revoki tagħhom, għalhekk ‘l hinn mill-mertu propju. B’hekk din il-proċedura magħżula mil-leġislatur mhijiex tali li tinnewtralizza d-dritt ta’ smiegħ xieraq għall-konvenut: a contrario. Dan kollu fil-fehma ta’ din il-Qorti jilħaq bilanċ bejn id-dritt li jkun qed ifittex is-sid li jirriprendi lura l-fond mikri u d-dritt tal- inkwilin li jingħata l-opportunita` li jipproponi difiża valida fil-mertu. Iżda jekk nonostante din l-opportunita` il-konvenut lanqas fuq livell superfiċjali ma jirnexxielu jikkonvinċi lill-Bord li huwa għandu mqar difiża minimament valida xi jressaq ikun kontro-sens li l-proċeduri jitwalu inutilment u dan anke b’rispett għall-fergħa l-oħra tad-dritt għal smiegħ xieraq u ċioe’ li s-smiegħ irid isir għeluq żmien raġjonevoli.*

“iii. Il-fatt waħdu li dan il-proċess fejn il-Bord f’seduta waħda jiddeċiedi prima facie jekk hemmx punti ta’ fatt jew ta’ dritt li jimmeritaw difiża da parti tal- konvenut ma jtellifx fil-fehma tal-Qorti l-protezzjoni tal-Konvenzjoni lill- konvenut għax qabel ma tittieħed tali deċiżjoni l-opportunita` li l-konvenut isemma’ leħnu kemm permezz ta’ xhieda u anke ta’ sottomissjonijiet waqt dik is-seduta hija disponibbli għalih. Jiġi enfasizzat li sabiex jiġi rispettat id-dritt ta’ smiegħ xieraq tal-partijiet mhumhiex tant il-kwantita` jew it-tul tas-seduti li huwa determinanti imma l-opportunita` li kull parti tingħata biex iġġib ‘il quddiem il-pożizzjoni tagħha fil-każ. Issa l-fatt li l-leġislatur jikkonċedi lill- Bord il-poter li jiffiltra d-difiża proposta mill-konvenut qabel jitħalla javvanza ‘l quddiem dik l-istess difiża b’mod formali m’għandux għalhekk jitqies leżiv tal-prinċipju tal-equality of arms.

“iv. B’referenza għall-każ odjern il-Qorti tqis li l-isfond fattwali li rriżulta kien ta’ sitwazzjoni fejn is-soċjeta’ konvenuta għal snin sħaħ naqset milli tonora l- obbligi kuntrattwali tagħha fuq il-kirja tal-fabbrika, u li għalhekk anke fuq bażi prima facie l-miżien kien diġa’ jxaqleb lejn is-

soċjeta' attriċi. Imbagħad fl- opportunita` li kellha s-soċjeta' konvenuta li tagħmel sottomissjonijiet biex titħalla tiddefendi ruħha b'eċċezzjonijiet formali hija la kkontestat l-ammont u lanqas il-premessi tar-rikors ġuramentat (li del resto kienu kollha sostanzjati bi provi dokumentarji). L-unika sottomissjoni li għamlet biex titħalla tressaq l- eċċezzjonijiet formali kienet li "l-ħlasijiet rappreżentanti arretrati ta' kera ma sarux minħabba forza maġġuri, billi n-negozju li kellha l-kumpanija f'Dubai mar ħażin għaliex il-fabbrika inħarqet", asserzjoni li lanqas biss ġiet ippruvata almenu sal-grad prima facie kif osserva l-Bord fis-sentenza tiegħu. Mela ma kienx każ ta' inequality of arms għax bħalma s-soċjeta' attriċi ġabet il-provi dokumentarji biex issostni l-pożizzjoni tagħha, hekk is-soċjeta' konvenuta tħalliet tressaq argumenti biex tipprova turi li tista' tirribattihom. In-nuqqas ta' suċċess f'dan it-tentattiv mogħti mill-liġi lis-soċjeta' konvenuta huwa dovut biss għall-fatt li ebda ħjiel ta' difiża valida ma ġie muri a sodisfazzjon tal-Bord u mhux għax ma ġewx rispettati d-drittijiet fundamentali tagħha.

"v. Ma jridx jintesa wkoll il-fatt li d-deċiżjoni tal-Bord hija wkoll miftuħa għall- iskrutinju tal-Qorti tal-Appell permezz ta' appell li jista' jsir fi żmien għoxrin jum. Għalhekk il-liġi tipprovdi livell ieħor ta' skrutinju a benefiċċju tal- konvenut, id-doppjo ezami.

"vi. In fine l-Qorti tisħaq li l-proċeduri kostituzzjonali m'għandhomx iservu ta' paraventu għal min irid jevadi l-obbligi tiegħu jew jirbaħ il-benefiċċju taż- żmien, ***bħal ma sfortunatament qiegħed jiġri ta' spiss dan l-aħħar f'diversi lanjanzi kostituzzjonali mressqa****, u b'hekk jitwalu l-proċeduri għalxejn* ***iżda biss*** *sabiex jassikuraw li d-drittijiet fundamentali tal-individu ma ġewx preġudikati.* ***Din hija l-vera intenzjoni tagħhom!***

"Fid-dawl tas-suespost ebda ksur tad-drittijiet fundamentali tas-soċjeta' konvenuta ma jirriżulta li seħħ".

8. B'rikors preżentat fil-15 ta' Novembru, 2019 il-konvenuta appellat mis-sentenza bl-aggravju jkun:-

"Ir-raġunament tal-Qorti tal-Appell li jirriżulta minn paġna 10 tas-sentenza tal-Qorti tal-Appell Inferjuri Ċivili fejn verament elenkat il-lamenteli u l-ġustifikazzjoni għala l-Artikolu 16A tal-Kap. 69 jivvjola l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea. Il-Qorti tal-Appell għamlet enfażi li l-konvenut m'għandux jedd awtomatiku jippreżenta tweġiba, hija diskrezzjonali għall-qorti tħallihx jiddefendi l-kawża u l-Qorti tal-Appell qalet li jqumu kwistjonijiet dwar equality of arms u kunċett ta' adversarial proceedings li huma meħtieġa sabiex parti jkollha smigħ xieraq. Barra minn hekk il-Qorti tal-Appell issottolinejat li jekk il-maġistrat jew il-qorti ma tħallix jew il-bord ma jħallix li jkun hemm difiża, igħaddi immedjatament għas-sentenza.

"Inutli li wieħed igħdi li jsir appell u d-doppju eżami bħalma qalet il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili għaliex dan ikun verament inutli għaliex id-destin tal-parti konvenuta jkun diġa ssiġġillat. U tajjeb dak li qalet il-Qorti tal-Appell Inferjuri meta bagħtet ir-riferenza u għamlet il-mistoqsija, "Sabiex ikun hemm smigħ xieraq biżżejjed li l-Bord b'seduta waħda jiddeċiedi mad-daqqa t'għajna jekk hemmx punti ta' fatt jew ta' dritt li jiġġustifikaw li l-konvenut jitħalla jiddefendi l-kawża ?" Li jgħid li trid iżżid il-kumpannija appellanti huwa li jkun hemm inverżjoni tal-piż tal-prova bl-aktar mod assolut.

"Fejn il-prinċipju huwa probatio incumbit ei qui dicit et non ei qui negat hawnhekk fil-proċedura tal-giljottina l-attur jitqies li huwa fis-sewwa u nfallibbli u l-konvenut jipprova 'l-innoċenza' tiegħu.

"Minn meta jkun hemm smigħ xieraq meta xi ħadd ikollu l-vantaġġ minn qabel li jkollu l-pozizzjoni tiegħu m'hija qatt taħt attakk ? U dan jingħad għal raġuni sempliċi ħafna.

"Il-proċess illi jsir b'mod ta' kontestazzjoni adversarial timplika li dak li jgħid wieħed ikun jista' jiġi kkontrollat bil-kontro-eżami.

"Il-proċedura tal-giljottina bl-ebda mod ma tipprevedi xi kontro-eżami tal-persuna li tagħmel il-kawża u ġġiegħla tgħid il-fatti li ma tkunx inkludiet fl-affidavit tagħha jew kif waslet għal dik il-konklużjoni. Huwa biss il-konvenut illi f'dak il-mument jitkellem u jrid jissodisfa l-qorti li għandu xi raġun. Pero' b'mod l-aktar superfiċjali.

"Huwa veru li tajjeb li jkun hemm speditezza fil-proċeduri imma mhux li din tkun a skapitu ta' parti naħa jew oħra".

9. L-appellati wieġbu u taw ir-raġunijiet għalfejn l-appell għandu jkun miċħud.

10. Fil-mori tad-differiment il-konvenuta ipreżentat nota ta' referenzi fejn issemmew is-sentenzi **Gil Sanjuan v. Spain** (48297/15) tas-26 ta' Mejju 2020 tal-QEDB u **Steel and Morris v. The United Kingdom** tal-15 ta' Mejju 2005. Min-naħa tagħha Malta Industrial Parks Limited ippreżentat nota ta' sottomissjonijiet.

Konsiderazzjoni.

11. L-Artikolu 16A tal-Kap. 69 jipprovdi għall-proċedura sommarja speċjali:-

> *“.... meta t-talba tkun biss għat-tkeċċija ta’ persuna mill-kirja jew sub-kirja ta’ xi fond urban, dar ta’ abitazzjoni jew fond kummerċjali, sew jekk ikun hemm jew ma jkunx hemm talba għal kera jew xi korrispettiv ieħor dovut jew bħala danni għal xi kumpens, sad-data taċ-ċediment tal-fond, ir-rikorrent ikun jista’ jitlob fir-rikors ġuramentat li l-Bord jiddeċiedi li jilqa’ t-talba tiegħu, mingħajr ma jgħaddi għas-smigħ tal-kawża”.*

12. Il-proċedura sommarja speċjali hi proċedura li l-attur jista’ juża f’każijiet determinati mil-liġi. Fil-kawża li jippreżenta b’rikors konfermat bil-ġurament jitlob lill-Bord Li Jirregola l-Kera sabiex jiddeċiedi li jilqa’ t-talba tiegħu, *“mingħajr ma jgħaddi għas-smigħ tal-kawża”* (Artikolu 16A). Għalkemm mad-daqqa t’għajn dan jagħti wieħed x’jifhem li l-konvenut ma jinstemax, smigħ isir u li fih il-Bord jiddeċiedi dwar il-kontestazzjoni li jressaq il-konvenut meta jidher għas-seduta.

13. Din it-tip ta’ proċedura hi l-eċċezzjoni u mhux ir-regola. Fis-sentenza **Agnes Farrugia et v. John Hili et** tas-6 ta’ Ottubru 2010, il-Qorti tal-Appell (Kompetenza Inferjuri) osservat:-

> *“1. Il-procedura tal-“giljottina” hi wahda eccezzjonali hafna u li tidderoga ghall-proceduri ordinarji. Kif inhu insenjat, f’materja eccezzjonali ma tistax issir interpretazzjoni estensiva ghaliex fil-“ius singolare”, “exceptiones sunt strictissimae interpretationis”;*

*"2. Hekk gie mill-Qorti osservat in referenza ghall- Artikolu 167 Kapitolu 12 illi "trattandosi ta' proceduri specjali hija l-fehma tal-Qorti li jew ghandhom jigu osservati strettament u ad unguem l-artikoli relattivi tal-procedura surreferita jew inkella, f'kaz ta' nuqqas jew varjazzjoni minnha, ghandhom allura japplikaw dawk ir-regoli normali li solitament jigu mhaddma f'kaz li kawza tkun ser tigi kkuntestata". Ara "**Charles Bonnici nomine -vs- Anna Farrugia**", Appell, 2 ta' Frar, 1999".*[1]

14. F'sentenza oħra l-Qorti tal-Appell qalet[2]:-

"Il-Qorti, f'dan l-istadju, hija tenuta biss li tezamina l-validita` tal-pretensjoni tal-konvenut b'mod li tista' prima facie takkordalu d-dritt li jikkontesta t-talba. F'liema kaz il- proceduri ma jibqghux sommarji izda jiehdu r-rotta normali kontemplata fl-artikolu 154 et sequitur tal-Kap 12. Ghalhekk id-diskrezzjoni li taghti l-ligi lill-gudikant li jippermetti jew le li kawza sommarja tigi kontestata, ghandha tigi ezercitata bi grad gholi ta' kawtela stante li tista' tigi michuda l-possibilita` lill-konvenut li jikkontesta t- talba maghmula kontrih u jigi rinfaccat b'sentenza wara ezami superficjali tal-fatti tal-kawza minghajr ma jkollu l- provi proprji quddiemu. Il-gudikant ghalhekk jrid jizen sew l-posizzjoni tal-konvenut u fid-dubbju ghandu jiffavorixxi l- kontestazzjoni".

15. Il-liġi tipprovdi li l-Bord għandu jilqa' t-talba tal-attur jekk il-konvenut:-

i. Ma jidhirx għas-seduta għas-smigħ tar-rikors ġuramentat; jew

ii. Ma jikkontestax il-proċedura bħala irregolari jew inapplikabbli għall-każ; jew

iii. Ma jissodisfax b'xhieda ġuramentata, li jkollu difiża *prima facie* fid-dritt jew fil-fatt; jew

iv. Ma jiżvelax dawk il-fatti jew punti ta' liġi li jistgħu jitqiesu li jkunu suffiċjenti biex jintitolawh jiddefendi l-kawża.

---

[1] F'kawża li kienet ukoll tikkonċerna l-artikolu 16A tal-Kap. 69.

[2] **Joseph Grima vs Joseph Camilleri** deċiża fil-31 ta' Jannar 2003.

16. L-ewwel Qorti kkonsidrat l-aspetti tal-*adverserial hearing* u *equality of arms,* li huma kollha elementi tal-prinċipju dwar smigħ xieraq. Dawn issemmew fid-digriet li tat il-Qorti tal-Appell (Kompetenza Inferjuri) li bih ordnat ir-referenza.

17. Għal dak li huma *adversarial proceedings*, fis-sentenza **Bacaksiz v. Turkey** (24245/09) tal-10 ta' Diċembru 2019, il-Qorti Ewropea għad-Drittijiet tal-Bniedem osservat:-

> *"52. The Court reiterates that the Convention system requires the Contracting States to take the necessary steps to ensure the effective enjoyment of the rights guaranteed under Article 6 of the Convention (see Dilipak and Karakaya v. Turkey, nos. 7942/05 and 24838/05, § 77, 4 March 2014). The possibility for parties to take part in proceedings flows from the objectives and purpose of Article 6 of the Convention, taken as a whole. The general concept of a fair trial, encompassing also the fundamental principle that proceedings should be adversarial (see Ruiz-Mateos v. Spain, 23 June 1993, § 63, Series A no. 262), requires that* ***all parties to civil proceedings should have the opportunity to have knowledge of and comment on the observations filed or evidence adduced with a view to influencing the court's decision*** *(see Lobo Machado v. Portugal, 20 February 1996, § 31, Reports of Judgments and Decision 1996-I).* ***Above all, that presupposes that the person against whom proceedings have been initiated should be informed of that fact*** *(see Dilipak and Karakayav. Turkey, cited above, § 77). If court documents, including summonses to hearings, are not served in person, then an applicant might be prevented from defending himself in the proceedings (see Aždajić v. Slovenia, no. 71872/12, § 48, 8 October 2015)".*

18. Fil-każ in eżami l-konvenuta kienet ġiet notifikata bir-rikors ġuramentat u l-avviż ta' smigħ u għalhekk kellha altru milli biżżejjed tagħrif dwar il-pretensjoni tal-attriċi. Dan apparti l-ittri uffiċjali li l-attriċi ppreżentat qabel il-kawża. Fir-rikors ġuramentat hemm spjegat b'mod

ċar il-fatti skont l-attriċi u x’talbet. Mill-atti jirriżulta li l-konvenuta kienet notifikata fil-5 ta’ Ġunju 2018 filwaqt li s-smigħ tal-kawża sar fid-9 ta’ Lulju 2018. Għaldaqstant, il-konvenuta altru milli kellha biżżejjed żmien sabiex tipprepara ruħha għall-ewwel seduta li fiha kellha tagħti spjegazzjoni għalfejn kellha tingħata l-awtorizzazzjoni sabiex tippreżenta t-tweġiba bl-eċċezzjonijiet li riedet tagħti.

19. Il-konvenuta ma kkontestatx il-fatti li ssemmew fir-rikors ġuramentat tal-attriċi. Fil-fatt fil-meritu l-uniku raġuni għalfejn riedet li titħalla tikkontesta l-kawża kien peress, *“illi l-ħlasijiet rappreżentanti arretrati ta’ kera ma sarux minħabba forza maġġuri, billi n-negozju li kellha l-kumpannija f’Dubai mar ħażin għaliex il-fabbrika inħarqet”*. Fl-ewwel smigħ il-konvenuta kellha l-opportunita` li tressaq l-argumenti u wkoll provi li fuqhom riedet tibbaża d-difiża tagħha. Fil-każ in eżami ma tqumx il-kwistjoni dwar jekk il-konvenuta kellhiex l-opportunita` li tikkontesta l-argumenti u l-provi li ppreżentat l-attriċi mar-rikors ġuramentat gia ladarba ma kkontestatx li kienet debitriċi għall-arretrati ta’ kera li talbet l-attriċi.

20. Fir-rigward tal-prinċipju ta’ *equality of arms*, fis-sentenza **Andersena v. Latvia** (79441/17) tat-19 ta’ Settembru 2019, il-QEDB osservat:

> *"The Court now turns to the complaint that the applicant was not informed of the other party's submissions. The Court reiterates that the principle of equality of arms and the right to adversarial proceedings, which are closely linked, are fundamental components of the concept of a "fair hearing" within the meaning of Article 6 § 1 of the Convention. They require a "fair balance" between the parties: each party must be afforded a reasonable opportunity to present his case under conditions that do not place him at a substantial disadvantage vis-à-vis his opponent or opponents (see Regner v. the Czech Republic [GC], no. 35289/11, § 146, 19 September 2017)"*.

21. Dwar dan l-ewwel Qorti ikkonkludiet li mill-atti kien jirriżulta li l-konvenuta ma ressqitx provi biex turi mad-daqqa t'għajn li effettivament kienet inħarqet il-fabbrika u dan wassal biex ma jkollhiex qligħ u b'hekk ma kellhiex il-mezzi finanzjarji sabiex tħallas l-arretrati ta' kera dovuti lill-attriċi.

22. Hu fatt li sabiex l-attriċi tipproċedi bil-kawża ma kellhiex bżonn li *prima facie* turi li kellha bażi sabiex tipproċedi bil-kawża. Kuntrarjament għal dak li jiġri fil-każ tal-proċedura speċjali sommarja fil-konfront tal-konvenut, taħt il-liġi ma jeżistix jedd għall-konvenut li jitlob lill-qorti sabiex tiċħad it-talba tal-attur b'mod sommarju. Għalhekk f'kull kawża l-attur dejjem ser jingħata l-opportunita` li jressaq il-provi li jrid biex jissotanzja l-pretensjoni u t-talbiet tar-rikors ġuramentat.

23. Madankollu f'dan il-każ altru milli jirriżulta li l-attriċi għandha *prima facie* bażi għall-pretensjoni tagħha. Inoltre u f'kull każ, il-konvenuta ma kkontestatx li kienet moruża fil-ħlas tal-kera. Il-konvenuta illimitat ruħha biex targumenta li ma kellhiex obbligu li tonora l-ħlas minħabba *force*

majeure. Ovvjament l-oneru tal-prova qiegħed fuq min jallega l-*force majeure*. L-attriċi ma kellha bżonn tipprova xejn. Għalhekk l-argumenti li għamlet il-konvenuta fir-rikors tal-appell, għalkemm jistgħu jkunu validi f'każijiet oħra fejn il-konvenuta tikkontesta l-fatti premessi mill-attur (ara t-tieni faċċata tar-rikors tal-appell), f'dan il-każ partikolari mhumiex. Il-Qorti lanqas ma taqbel mal-konvenuta li l-liġi teżiġi li l-konvenut ikollu jissodisfa lill-Bord li għandu raġun fil-meritu. Il-liġi titlob li l-Bord irid ikun sodisfatt li l-konvenut għandu difiża *prima facie* fil-fatt jew fid-dritt, jew li jsemmi punti ta' fatt jew ta' dritt *"li jistgħu jitqiesu li jkunu suffiċjenti biex jintitolawh jiddefendi l-kawża"*. B'daqshekk ma jfissirx li jrid jikkonvinċi lill-Bord li ser joħroġ rebbieħ fil-kawża. Il-konvenut irid jissodisfa lill-Bord li hemm raġuni tajba sabiex jitħalla jiddefendi l-kawża, u f'liema każ il-Qorti tgħaddi għas-smigħ tal-kawża.

24. Il-proċedura kontemplata fl-Artikolu 16A tagħti l-opportunita` lill-konvenuta li tressaq provi sabiex turi lill-Bord li għandha difiża *prima facie*. Provi li għal raġunijiet li taf hi biss, ma ressqitx. Fil-fatt fis-sentenza l-Bord osserva:-

> *"v. Il-forza maġġuri, kieku stess kellha tkun applikabbli li s-soċjeta intimata issollevat, ma ġiet b'xi mod, lanqas ippruvata almenu sal-grad tal-prima facie"*.

25. M'hemmx provi li fis-seduta tad-9 ta' Lulju 2020 il-konvenuta ġiet imċaħħda mill-jedd li tressaq provi sabiex tikkonvinċi lill-Bord li għandha

difiża *prima facie*. Dan apparti li l-konvenuta xorta kellha l-jedd li tappella mis-sentenza, kif fil-fatt għamlet. Appell li għadu pendenti u fejn il-qorti ta' reviżjoni ser tikkonsidra mill-ġdid jekk il-punt ta' fatt u punt ta' liġi li ssemmew mill-konvenuta waqt is-seduta tad-9 ta' Lulju 2018, kellhomx iwasslu lill-Bord sabiex jawtorizza lill-konvenuta sabiex tiddefendi l-kawża. Għalkemm il-Bord Li Jirregola l-Kera jgawdi minn diskrezzjoni fit-teħid ta' deċiżjoni simili, xorta tibqa' sindakabbli mill-Qorti tal-Appell. F'dan ir-rigward issir riferenza għas-sentenza **Fava Woodworks Limited v. Carin Construction Limited** tal-Qorti tal-Appell, 30 ta' Jannar 2001.

26. Il-Qorti tosserva wkoll li l-fatt waħdu li l-konvenut ma jkunx ressaq provi sabiex juri li *prima facie* għandu difiża, ma jfissirx li l-Bord għandu minnufih igħaddi biex jagħti sentenza. Fil-fatt sub-inċiż (5) tal-Artikolu 16A jagħmilha ċara li l-konvenut jista' *"jiżvela dawk il-fatti jew punti ta' liġi li jistgħu jintitolawh jiddefendi l-kawża"*. Kliem li jindika li s-smigħ tal-provi bil-ġurament m'huwiex *sine qua non* sabiex il-konvenut jitħalla jiddefendi l-kawża. F'dan il-każ mill-verbal lanqas ma jirriżulta li:-

i. Il-Bord talab lill-konvenuta sabiex jagħti xi tip ta' prova tal-punt ta' fatti li fuqu kien qiegħed jibbaża d-difiża;

ii. Waqt is-seduta l-attriċi kkontestat il-fatt dikjarat;

27. Għalhekk il-Qorti ma taqbilx mar-raġunament tal-konvenuta li l-jedd ta' appell *"ikun verament inutli għaliex id-destin tal-parti konvenuta jkun diġa ssiġġillat"*. Il-Qorti tal-Appell trid issa tiddeċiedi jekk bażat fuq dak li jirriżulta mill-atti u applikat l-Artikolu 16A tal-Kap. 69, il-konvenuta kellhiex titħalla tiddefendi l-kawża.

28. Fiċ-ċirkostanzi l-konvenuta ma tistax tilmenta li fiċ-ċirkostanzi partikolari ta' dan il-każ l-Artikolu 16A tal-Kap. 69 jikser id-dritt tagħha għal smigħ xieraq.

29. Il-Qorti lanqas ma taqbel mal-konvenuta li l-proċedura speċjali tagħti lok għal xi formaliżmu żejjed. Hi proċedura li biha jiġi żgurat li konvenut ma jitħalliex jabbuża mill-proċess ġudizzjarju f'każijiet partikolari li jissemmew fid-disposizzjoni applikabbli. Madankollu l-liġi xorta tagħtih il-mezzi sabiex jippreżenta il-posizzjoni tiegħu kemm dwar punti ta' fatt u wkoll liġi, u jikkonvinċi lill-Bord li *prima facie* għandu difiża x'iressaq. Il-Qorti żżid li l-każ ta' **Gil Sanjuan v. Spain**, il-fatti kienu ferm differenti minn dak tal-każ in eżami. F'dak il-każ il-kwistjoni kienet dwar il-validita` ta' appell fuq punt ta' liġi minħabba li fl-avviż tal-appell ma kinux ingħataw id-dettalji kollha li titlob il-liġi f'proċeduri li kellhom x'jaqsmu ma' kwistjonijiet amministrattivi (ara paragrafu 34 tas-sentenza). Imbagħad il-każ **Steel and Morris v. The United Kingdom** (68416/01) l-ilment kien li ma kellhom smigħ xieraq minħabba nuqqas ta' għajnuna legali.

Għal dawn il-motivi tiċħad l-appell bl-ispejjeż kollha kontra l-konvenuta.

Tordna li l-atti jintbagħatu lura quddiem il-Qorti tal-Appell (Kompetenza Inferjuri) sabiex tissokta bis-smigħ tal-appell numru 64/2018/1.

Mark Chetcuti Prim Imhallef	Giannino Caruana Demajo Imhallef	Anthony Ellul Imhallef

Deputat Registratur
mb